

КРИСТІНА ОПОВІДАННЯ

Переклад, що пропонується читачеві, є результатом напруженої семестрової праці студентів 3-го курсу французької групи Київського гуманітарного інституту під керівництвом д.ф.н. Фесенко В. І. Молоді автори просять сприймати їхню працю не як амбітний експеримент, а як знак їхньої глибокої поваги до таланту метра французької прози ХХ сторіччя, незаслужено забутого в Україні.

Редагував переклад Віктор Шовкун.

Ясного захвату мана,
Мені явилася вона...
І хто послав у сірі дні
Видіння — мить красить мені?

Вордсворт

(переклад Олександра Мокровольського)

Дорога до форту Надії біжить майже попід пасмом почорнілих рифів, від якого вона відокремлена смугами рівнинної та голої землі. Тьмяне небо нависає над цим сумним краєвидом, який не прикрашає буйна рослинність, — лише то там то там якось ніби боязко зеленіють окремі травинки. Вдалині видно довгу сіру й мерехтливу пляму — це море.

Влітку ми завзяčaj жили в будинку, що стояв на узвишші, досить далеко від дороги. В Америці, де давниною є нещодавність, його вважали за старовинний, і справді на одній з бантин фасаду був напис, який засвідчував, що цей дім збудовано в 1640 році — в ті часи, коли пiлiґрими за допомогою мушкетiв засновували Царство Господнє в цих варварських землях.

Мiцно стоячи на пiдмурку скелi, вiн протистояв шаленству вiтрiв, що налiтали з моря, мiцними кам'яними стiнами та гостроверхим трикутним фронтоном, схожим на нiс корабля. З фасаду, навколо слухового вiконця, можна було прочитати слова, викарбуванi на наймiцнiшому каменi, з тих, якi будь-коли iснували у свiтi, на кременi з острова Род-Айленд: «На єдиного Бога уповаю».

Не було жодної речi в цьому старому пуританському будинку, яскравий спогад про яку не зберегла б моя свiдомiсть, жодної меблi, на якiй би моя рука вiдразу не знайшла всi вигини та заглибинки. Менi здається, що я вiдчув би ту саму радiсть i тi самi страхи, що й колись, якби пройшов цими довгими коридорами з низькою стелею i знову прочитав над дверима, якi колись на силу прочиняв дитячою рукою, настанови, взятi з Книги псалмiв i вирiзьбленi там готичними лiтерами.

Я пригадую, що всi кiмнати здавались порожними, такими вони були просторими, i що голос там звучав так, як вiн нiколи не звучав у нашiй бостонській квартирi. Та чи вiдлуння це було? Вiн, здавалося, бив у стiни, i враження було таке, немов хтось поруч пiдхоплював закiнчення фраз. Спочатку я цим бавився, потiм розповiв про все матерi, яка порадила менi не зв'язати не це, але якось я помітив, що й вона розмовляла тут тихше i менше, аниж звичайно.

Моє тринадцяте лiто було означене подiєю, яка була такою дивною i завдала менi стiльки болю, що я так i не наважився прояснити всю її таємницю, бо, менi здається, в нiй було ще бiльше смутку, аниж я тодi вважав. Хiба не краще iнколи лишити все так, як воно є? I якщо така обачнiсть не завжди здається виправданою в подiбних випадках, вона, звичайно ж, розсудливіша, аниж зухвалий дух розслiдування. Отож, менi минав тринадцятий рiк, коли одного серпневого ранку мати поведiмила про приїзд моєї тiтки Юдiт. Це була особа вкрай загадкова, з якою ми майже нiколи не бачились, оскiльки вона жила дуже далеко від нас, у Вашингтонi. Я знав, що вона була дуже нещасливою, i через обставини, яких менi не пояснювали, так i не змогла вийти замiж. Я її недолюбливав. Iнодi вона дивилася на мене таким невидримим поглядом, що я мусив вiдводити очi, до того ж у неї на обличчi завжди був вираз якогось невдоволення, а це мене дратувало.

В неї були такi самi правильнi риси обличчя, як i в моєї матерi, але троху грубiшi. Дивний вираз зневаги ледь пiдiймав кутики її уст напiвусмишкою, сповненою гiркоти.

Через кiлька днiв я спустився у вiтальню й побачив там тiтку Юдiт, що розмовляла з моєю матер'ю. Вона приїхала не сама: дiвчинка майже мого вiку стояла бiля неї, але спиною до свiтла, i її обличчя я спочатку не роздивився. Тiтка, здавалося, була невдоволена, що я прийшов, i, враз обернувшись до моєї матерi, вона швидко сказала їй кiлька слiв, яких я не розчув, а потiм торкнулася плеча дiвчинки, що ступила крок до мене i привiталася, зробивши реверанс.

— Кристiно,— сказала тодi мати,— це мiй син. Його звати Жан. Жане, дай руку Кристiнi й поцiлуй свою тiтоньку!

Коли я пiдступив до Кристiни, я ледве стримався, щоб не скрикнути вiд захвату. Краса, навіть у вiстi, в якiй я тодi був, завжди хвилювала мене до слiз i пробуджувала в менi рiзноманiтнi та глибокi почуття; результатом цього була внутрiшня боротьба, що примушувала мене за одну мить переживати змiну вiд радостi до бажання, вiд бажання до безнадiї. Так i тепер, я сповнююсь бажанням i водночас страхом, коли бачу перед собою красу, яка бентежить мене i чарує, i якою я болiсно прагну милуватися i водночас таємно бажаю, щоб вона зникла. Атож, краса Кристiни мене бентежила. Проти свiтла її очi здавалися чорними, збiльшенi тiнями вiй, що обрамляли їх. Ус-

та виділялися на невинному обличчі бездоганно окресленим контуром. Величній ореол золотавого волосся немов зосередив у своїх глибинах усе світло, що лилося з вікна та забарвлювало чоло й щоки в якийсь майже казковий колір.

Я безмовно споглядав цю дівчинку і повірив би, що вона лише марево, коли б не тримав руку, яку вона мені подала. Мій погляд не примусив її опустити очі.

Здавалося, вона мене не бачить, а пильно дивиться на когось чи на щось позаду мене, і я несамохіть обернувся. Голос матері примусив мене отямитись, і я поцілував тітку, яка відразу й вийшла у супроводі Кристині.

Навіть сьогодні мені важко повірити в реальність того, про що я збираюся написати. А проте, пам'ять мене не зраджує, і я нічого не вигадую. Я більше ніколи не бачив Кристині, якщо не брати до уваги один чи два випадки.

Тітка зійшла вниз без неї, ми поїли втрех, а після обіду вона теж не з'явилася у вітальні. Надвечір мати покликала мене й сказала, що спатиму я тепер не на другому поверсі, як завжди, а на третьому, тобто далеко від кімнат для гостей, де оселилися Кристіна й тітка. Не можу й переповісти, що діялося тоді зі мною. Я охоче повірив би, що все це мені наснилося, що йдеться лише про видіння і що цієї дівчинки, яку намалювала моя уява, не існує. Бо було надто гірко думати, що вона дихає в одному домі зі мною, а я позбавлений можливості її бачити. Я спитав у матері, чому Кристіна не прийшла обідати, але вона раптом спохмурніла й відповіла, що мені не треба цього знати і що я ніколи більше не повинен ні з ким говорити про Кристіну. Цей наказ приголомшив мене, і я спитав у себе, хто ж утратив здоровий глузд — моя мати чи я. Я подумки повторював слова, які вона мені сказала, і не міг пояснити їх інакше, як бажанням помучити мене. За вечерею мати й тітка, аби я їх не зрозумів, почали розмовляти французькою, це була мова, яку вони добре знали, а я не тямив у ній жодного слова. Проте я зрозумів, що йшлося про Кристіну: її ім'я вони повторювали часто. Нарешті, не втримавшись, я спитав, що сталося з дівчинкою і чому вона не вийшла ні обідати, ні вечеряти. У відповідь мати врізала мені ляпаса, нагадавши в такий спосіб свій попередній наказ. Що ж до тітки, то вона так насупила брови, що враз її обличчя здався мені жахливим. Я прикусив язика.

Але хто ж усе-таки вона була — ця мала дівчинка? Якби я був дорослішим і спостережливішим, то, звичайно ж, помітив би щось особливе в рисах її обличчя. Цей нерухомий погляд — хіба я його раніше не бачив? І хіба не спостерігав я вже цю дивну гримасу, яка зображувала посмішку, та не була нею? Але мені й на думку не спадало вивчати обличчя своєї тітки. Я був надто невинний, аби помітити щось спільне між цією жінкою, яка здавалася мені зараз потворою, і Кристіною.

Я пропущу два наступні тижні, щоб розповісти про найдивовижніше в цій історії.

Читач легко уявить усю тугу моєї самоти, колісь наповненої спокоєм, а тепер нестерпної, та почуття гіркоти, що я далекий від тієї, за кого, як мені здавалось, я, не вагаючись, віддав би життя. Багато разів, коли я блукав навколо будинку, мені спадало на думку повернути увагу Кристині та покликати її до вікна. Але тільки-но я робив спробу кинути камінцем у її шибку, як суворий голос кликав мене до вітальні. Я був під пильним наглядом. Я змінився, став похмурим, ніщо більше мене не цікавило, я не міг навіть читати, й ніщо надовго не привертало мою увагу. І тільки одна думка жила в мені — знов побачити Кристіну. Щоразу, як мати, тітка або Діна несли їй обід або вечерю, я вибігав на сходи. Звісно, мені було заборонено йти за ними, але я відчував меланхолійну втіху, вслухаючись у шарудіння кроків, які наближалися до неї.

Ця проста витівка не сподобалася тітці, яка бачила, я певен, більше мотивації в моїх учинках, аніж я сам. Одного вечора вона розповіла мені жахливу історію про ту частину дому, де вони мешкали з Кристіною. Повідала, що бачила, як хтось пройшов повз неї коридором, який вів до її кімнати.

Був то чоловік чи жінка, вона не могла сказати, але була певна в тому, що відчула теплий подих на своєму обличчі. І вона довго дивлялася в мене, немов хотіла оцінити дію своїх слів. Мабуть, я зблід під дим поглядом. Подібні розповіді легко вселяють жах, а ця здалася мені страхітливою, оскільки тітка точно розрахувала свій удар і не сказала ні забагато, ні замало. Тепер я вже й не мріяв потрапити в кімнату Кристини, увечері мені було навіть страшно просто вийти на сходи.

З приїздом тітки мати взяла собі звичку щоразу по обіді відправляти мене у форт Надії — ніби для того, щоб я купив там газету, але насправді, я в цьому впевнений, для того, щоб випровадити мене якнайдалі від дому на той час, коли Кристіна мала виходити на прогулянку.

І так тривало два довгі тижні. Моє обличчя втратило живий колір, і фіолетові тіні лягли на повіки. Мати пильно придивлялася до мене, коли я вранці приходив до неї, і декілька разів, нервовим порухом беручи мене за руку, вона казала голосом, що трохи тремтів: «Сердешна дитино!» Але цей гнів і ця журба мене не турбували. Мене цікавила лише Кристіна.

Канікули наближалися до кінця, і я уже втратив будь-яку надію побачити її знову, коли одна подія, якої я не очікував, надала цій пригоді несподіваного повороту й раптового кінця. Якось увечері, на початку вересня, після тижня виснажливої спекоти вдарила гроза. Перші краплі дощу дзеленчали по склу, коли я підіймався до своєї кімнати. Саме тоді, між першим та другим поверхами, я почув дивний стукіт, схожий хіба що на барабанний бій. Розповіді моєї тітки знову спали на думку, і я прискорив ходу, коли раптом мене зупинив яткийсь крик. То кричала не мати й не тітка, голос був такий пронизливий і такий дивний, що здався мені криком якогось звіра. В голові у мене запаморочилось і, щоб не впасти, я притулився до стіни.

Нізащо в світі я не ступив би кроку назад, але й уперед я рухатися не міг, отож прикипів до місця, очманівши від жаху. За мить стукіт став ще частішим і несамовитішим, і тоді я зрозумів, що хтось — а то була, поза всяким сумнівом, Кристіна, бив кулачками в двері, а чому — я, звичайно ж, не міг збагнути. Нарешті, я знайшов у собі досить відваги, але не для того, щоб довідатися, в чому справа, й прийти на допомогу Кристині, а щоб кинутись навтіки. Вбігши у свою кімнату і все ще чуючи барабанний бій та крик, я впав навколішки, заткнув собі вуха й гучним голосом став проказувати молитву.

Наступного ранку у вітальні я побачив заплакану тітку, яка сиділа поруч із моєю матір'ю й щось казала їй, тримаючи її за руки. Обидві, мабуть, були страшенно схвильовані й не звернули на мене уваги. Я не втратив нагоди скористатися з обставин, аби нарешті довідатися що-небудь про долю Кристини, бо мова могла йти тільки про неї, і потай сів трохи осторонь від жінок. І через кілька хвилин я вже знав, що нічна гроза дуже вплинула на дівчинку. Перелякана першими перекоатами грому, вона кричала, намагаючись вибігти з кімнати, і потім зомліла.

— Не треба було мені привозити її сюди,— вигукнула тітка і додала з таким гірким притиском, ніби ці слова вбивали її: — Вона намагалася щось сказати мені.

Через дві години я був у своїй кімнаті, коли мати увійшла туди, в дорожньому плащі й закутана у велику шаль. Я ніколи не бачив її такою стурбованою. Вона сказала:

— Жане, дівчинка Кристіна, яку ти бачив у день приїзду твоєї тітки, недобре себе почуває, і ми непокоїмося. Послухай, пополудні ми поїдемо в Провіданс по лікаря, якого привеземо сюди. Кристіна залишиться вдома, і Діна подбає про неї. Пообіцяй, що ти й близько не підійдеш до її кімнати, доки нас не буде.

Я пообіцяв.

— Це дуже важливо. Та я тобі довіряю,— вела далі мати, подивившись на мене із сумнівом. — Можеш присягнути на Біблії, що ти не ступиш і кроку на другий поверх?

Я кивнув головою. За кілька хвилин після обіду мати з тіткою поїхали.

Перше, що я хотів зробити, це відразу ж піднятися до кімнати Кристині. Та, поміркувавши хвилину, я завагався, оскільки був совісним за своєю вдачею. Але спокуса була сильнішою. І я таки пішов туди, переконавшись, що Діна, яка годину тому приносила Кристині обід, вже спустилася вниз.

Коли я дістався до коридору з привидами, моє серце шалено закалатало. Коридор був довгий і темний, з багатьма поворотами. Біблійний напис, що прикрашав вхід: «Коли я увійду в Долину Тіней і Смерті, я вже не боятимуся жодного лиха», — набув для мене в цю мить особливого значення. Цей рядок, який я машинально перечитав, нагадав мені, що хоч я й пообіцяв не робити того, що зараз роблю, а проте я все-таки не присягався на Біблію. Моя совість від того трохи вгамувалася.

Ледве я ступив кілька кроків, як мусив опанувати себе, щоб не піддатися страху й не повернути назад. Думка про те, що, може, зараз я знову побачу дівчинку, ще раз доторкнуся до її руки, мене підбадьорила. Я побіг навшпиньки, тамуючи подих, наляканий довжиною коридору, якому, здавалося, не було кінця, а що я там нічого не бачив, то через мить наштовхнувся на двері Кристининої кімнати. Розгубившись, я й не подумав постукати, а спробував відчинити двері, та вони були замкнені. Я почув кроки Кристині, яка ходила по кімнаті. Через той шум, якого я наробив, вони підійшла до дверей. Я чекав, сподіваючись, що вона відчинить, але вона зупинилась і більше не ворухилася.

Спочатку я постукав тихенько, потім усе сильніше й сильніше, але марно. Я покликав Кристину, заговорив до неї, сказав їй, що я небіж тітки Юдіт, що маю доручення і що вона повинна мені відчинити. Нарешті, втративши надію одержати відповідь, я опустився навколішки й зазирнув у замкову шпарину. Кристіна стояла за кілька кроків від дверей, в які вона пильно вдивлялася. Вона була в довгій нічній сорочці, з-під якої стриміли лише пальчики ніг. Волосся, яке не стримував жоден гребінець, спало на плечі, наче грива; я помітив, що в неї рожеві шоки. Її блакитні очі, відзеркалюючи світло, що падало їй на обличчя, дивилися на мене тим нерухомим поглядом, якого я не забув. Дивно, але мені здалося, що вона бачить крізь дерев'яні двері і спостерігає за мною. Вона видалася мені ще гарнішою, ніж я її уявляв. Я був не в собі від того, що бачу її так близько і не можу кинутися їй до ніг. Нарешті, переможений емоціями, що їх так довго стримував, я розплакався і несподівано почав битися головою об двері, піддавшись розпачу.

Через якийсь час мені спала думка, яка повернула мені мужність і яку я визнав за геніальну, оскільки зовсім не подумав про наслідки. Я просунув під двері клаптик паперу, на якому нашкрывав великими літерами: «Кристіно, відчини мені, я тебе кохаю».

Крізь замкову шпару я побачив, як вона схопила записку, з цікавістю покрутила її в руках, але, здавалося, так і не зрозуміла написаного. Потім випустила її з рук і пішла в ту частину кімнати, куди мій погляд не міг її супроводжувати. Ошалівши, я покликав її що було сили і вже не знаючи, що казати, пообіцяв їй подарунок, якщо вона погодиться мені відчинити. Ці слова, кинуті навмання, зародили в моїй голові задум нового плану.

Я побіг до своєї кімнати й перерив там усі шухляди, щоб знайти бодай якусь річ, що її можна було б подарувати Кристині. Не знайшовши нічого, я побіг у спальню матері і перевірів вміст усіх її комодів, але й там я тим більше не побачив нічого, що здалося б мені гідним Кристині. Нарешті я помітив заштовхану між стіною і меблями валізу, яку привезла із собою тітка. Мабуть, вона вирішила, що в одній кімнаті з допитливою дівчиною їй не місце. В усякому разі, валіза була не замкнена, й мені не залишалося нічого, як підняти кришку й збуджено засунути туди свої гарячі руки. Порившись там трохи, я натрапив на маленьку скриньку, обтягнуту акулячою шкірою, старанно сховану під білизною. Я й тепер її бачу! Вона була підбита муаром, і я побачив у ній кольорові стрічки й кілька каблучок, одна з яких мені відразу ж сподобалась. У цю золоту каблучку, дуже тонку й прикрашену сапфіром, був засунутий сувій листів, схожий на паперовий палець, який я висмикнув звідти, розірвавши.

Я знову побіг до кімнати Кристіни й знову її покликав, але, як і минулого разу, вона лише підійшла до дверей. Тоді я просунув каблучку під дверима, сказавши:

— Ось твій подарунок, Кристіно. Відчини мені.

І постукав долонею в нижню частину дверей, щоб привернути її увагу. Але вона вже побачила каблучку й схопила її. Якусь мить тримала її на долоні й пильно вдивлялася в неї, а потім спробувала надіти на свого великого пальця. Проте каблучка йшла туго й застряла трохи нижче нігтя. Вона тупнула ногою й стала з усіх сил її пропихати. Я закричав їй:

— Ні, не на той палець!

Але Кристіна мене не чула чи не розуміла. Несподівано вона змахнула рукою: каблучка наділася. Вона милувалася нею кілька хвилин, а тоді хотіла зняти. Потягла що було сили, але марно: каблучка сиділа добре. Розлютившись, Кристіна її вкусила. Нарешті, після безнадійних зусиль, вона впала на ліжко, несамовито зойкаючи.

Я втік.

Коли за три години мати з тіткою повернулися в супроводі лікаря з Провідансу, я був у себе в кімнаті, тремтячи від моторошного страху. До вечері я не наважувався вийти, а коли споночіло, заснув.

Близько п'ятої ранку наступного дня мене розбудив стукіт коліс, і я кинувся до вікна; я побачив екіпаж, запряжений парою коней, що наближався до наших дверей. Те, що сталося потім, здалося мені страшним сном. Я побачив покоївку, яка допомагала кучерові покласти тітчину валізу в екіпаж. Потім, спираючись на руку моєї матері, вийшла тітка. Вони обнялися кілька разів. За ними з'явився якийсь чоловік (можливо, лікар з Провідансу, що переночував у нашій оселі), тримаючи за руку Кристіну. На ній була накидка з каптуром, яка ховала її обличчя. На пальці правої руки виблискувала каблучка, якої вона не змогла зняти.

Ні мати, ні тітка, яку я знову бачив через кілька місяців по тому вже саму, не сказали мені нічого про події того дня. І зрештою я переконав себе, що все це мені наснилося, хоч вірте мені, хоч ні. А потім я все забув — яка дивна річ, людське серце!

Наступного літа тітка не приїздила, але за кілька днів до Різдва, оскільки була проїздом у Бостон, завітала до нас на годинку. Мати і я були у вітальні. Коли з'явилася тітка, я крізь вікно спостерігав за робітниками, які кидали лопатами пісок на закрижанілу доріжку. На мить вона затрималась на порозі, машинальним жестом зняла рукавички, потім, без жодного слова, ридючи, впала в обійми моєї матері. На її оголеній руці виблискував маленький сапфір. А на вулиці падали й падали на брукувівку лопати піску, гупаючи, як гупає земля об труну, коли засипають свіжу могилу.